

2012

Kuolismaan Kettuset

Kettusviesti 4/ 2012

Kuolismaan Kettuset

Toimittanut Ensio Kettunen

Sisältö

<i>Puheenjohtajan palsta</i>	3
<i>Ilomantsi vuonna 2012</i>	4
<i>Lapsuuteni joulu</i>	5
<i>Kuvia Kuolismaasta ja matkan varrelta</i>	10
<i>Mistä Karjalan rata jatkuu</i>	19
<i>Metsämajat asuntolina</i>	21
<i>Vaellus erämaassa</i>	22

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta 2013*

Ihmeköynnös (Bougainvillea) Mallorcalla lokakuu 2012

Puheenjohtajan palsta

Tuula Luomala

Hyvät Kuolismaan Kettusten sukuseuran jäsenet!

Nyt kun maa on peittynyt valkoiseen lumeen, on aika aloittaa jouluvalmistelut.

Ihan ensimmäiseksi on kirjoitettava matkaan joulukortit, jotta ne ehtivät perille jouluksi ympäri Eurooppaa. Sitten alkaakin listan teko erilaisista jouluasioista ja hankittavista ruokatarvikkeista. Tänä vuonna meidän perheessä on tarkoitus tehdä perinteiset joululaatikat itse kaupasta saatavien valmiiden laatikoiden sijaan. Niinpä perinteiset hyväksi todetut laatikoiden ja kakkujen teko-ohjeet on kaivettava ylös jostakin laatikon pohjalta. On aivan ihanaa lukea vanhoja joululehtiä ja niissä olevia joulun ajan valmistusohjeita ja verrata niitä tämän päivän ohjeisiin. Jotenkin ihmetyttää miten kaikki on aikoinaan ehditty tehdä ja valmistaa käsin ja ilman pakastimia, kun kuitenkin päivän pituus ei ole muuksi muuttunut. Ehkä nykyisin osa ajasta kuluu huomaamatta TV-katseluun, nettiin ja tekstiviesteihin. Ja hyvä niin, kyllä joulu tulee. Pääasia on, että itse hiljennymme Joulun viettoon.

Ennen hyvän joulun toivotusta, on syytä merkata vuoden 2013 almanakkaan Kuolismaan Kettuset sukuseuran vuosikokouksen paikka ja aika. Se pidetään lauantaina 29.6.2013 Joensuussa, Hotelli Aadassa, Kauppakatu 22 (aivan keskustassa). Ensin on kokous klo 12 - 14, jonka jälkeen on ruokailu 14 - 15. Myöhemmin kokouksen ja syönnin jälkeen on suunnitelmassa tehdä jokiristeily.

Siispä seuratkaa ajankohtaista palstaa, jonne tulee tarkempaa tietoa kokouksesta ja ohjelmasta lähempänä ensi kesää.

Toivotan kaikille

RAUHALLISTA JOULUA JA ONNELLISTA UUTTA VUOTTA 2013!

Tuula Luomala

seuran puheenjohtaja

Ilomantsi vuonna 2012

Ensio Kettunen

Ilomantsin kunnan taloustilanne on ollut viimeisten vuosikymmenten ajan hyvä tai ainakin kohtuullinen. Menneet vuodet ovat olleet kunnan kannalta taloudellisesti hyviä. Tulevan ja tulevien vuosien ennustaminen on kuitenkin vaikeaa. Kuntamme asukasluku on laskenut vuosi vuodelta alemmaksi. Nyt meitä on hiukan yli 5 700 henkeä, vajaat 2,08 asukasta/ km², joka on alhaisin väestötiheys Etelä- ja Itä-Suomen alueella. Olemme väestötiheydellä mitattuna sijalla 313/336 suomen kunnista. Kunnan työllisten määrä on myös laskusuunnassa ja se tuo omat ongelmat kunnan taseeseen. Ilomantsin väestön veronalaiset vuositulot ovat 19 049 €/hlö tilastokeskuksen laskelmien mukaan. Pohjois-Karjalassa se on viidenneksi alhaisin. Kontiolahdella ja Joensuussa asuvat eniten ansaitsevat Pohjois-Karjalassa. Koko maan väestön veronalainen tulo vuodessa on 25 852 €. Ilomantsilaiset ansaitsevat siis lähes 6 000 € vähemmän vuodessa kuin koko maassa keskimäärin. Voimme kutsua itseämme Suomen köyhälistöön kuuluvaksi. (Lähde: Karjalainen 8.12.2012)

Menneiden vuosikymmenten aikaiset Ilomantsissa olleet suuret yritykset ovat lopettaneet teollisuuslaitoksensa yksi toisensa jälkeen. Poikkeuksena on ollut entinen Kesla Oy, nykyinen MFG Components Oy, jossa on kuitenkin kuluvan talven aikana menossa lomautukset. Onneksi meillä on vielä monia pienyrityksiä, joissa on vielä palkattua työvoimaa. Nykyisen laman aikana osa niistäkin on joutunut lomauttamaan henkilöstöä. Ilomantsin työkykyisestä väestöstä 15 % eli vajaat 300 henkeä pendelöi työmatkat päivittäin Joensuuhun ja lähikuntiin. Itse olen pendelöinyt jo lähes 13 vuotta, aiemmin Kiteellä, nyt Joensuussa. Työmatkoihin käytän aikaa vuoden aikana n. 400 tuntia. Sitä ei lueta työaikaan eikä siitä makseta palkkaa. Ajan työmatka-ajaja omalla autollani yli 30 000 km/vuosi. Polttoainetta kuluu työmatka-ajoihini noin 1600 - 1700 litraa, joka tekee noin 2 500 – 2 600 € vuodessa. Auton huollot, pääomakulut ja muut ajamisesta johtuvat kulut lienevät vuositasolla samaa luokkaa. Pedelöijien puolesta voin sanoa, että työelämä on raskasta ja myös kallista!

Mennyt kesä ja syksy olivat sateisia. Syyskuussa satoi Ilomantsissa kaksi kertaa normaalia enemmän. Yhtä sateisia keskiä on ollut viimeisen 60 vuoden aikana vain muutamia. Pintavedet ovat olleet yhtä korkealla 1980 - 1990 -lukujen taitteessa tarkemmin vuosina 1989 - 1991 ja 1970-luvun puolivälissä. Ilomantsissa sademäärät ovat olleet keskimäärin 700 – 750 mm/vuosi. Vedenkorkeus Nuorajärvässä on kuluneen kesän ja syksyn ajan ollut keskimääräiseen vedenkorkeuteen verrattuna 30 – 40 cm korkeammalla keskivertoon vuoteen nähden. Jos talvi on normaalisateinen tai hiukan sateisempi, keväällä on odotettavissa suuria tulvia eri puolille Ilomantsia. Lämpötilojen suhteen olemme normaalivuosien tasolla. Tämän vuoden keskilämpötila on tätä juttua tehtäessä alustavan laskelmani mukaan n. 2,1 C°. Viimeisten vuosien keskilämpötila on ollut Ilomantsissa 2,8 C°, eli lämpötila on ollut menneenä vuotena hiukan keskimääräistä alhaisempi. Vuoden keskilämpötila vaihtelee vuosikymmenien aikana 1 – 4 C° :n välissä. Esimerkiksi vuonna 2010 keskilämpötila oli 1,09 C° ja vuosina 2008 ja 2011 n. 3,4 C°.

Omasta puolestani toivotan kaikille sukuseuramme jäsenille ja Kettusviesti lehden lukijoille hyvää ja rauhallista joulua 2012 ja uutta vuotta 2013.

Lapsuuteni jouluku 1959

Ensio Kettunen

Kesä tuli sinä vuonna aikaisin. Jäät lähtivät järivistä vapun jälkeen. Koivuihin tuli lehdet toukokuun puolivälin jälkeen. Kesä oli kuiva ja lämmin, ukkosmyrskyjä oli paljon. Erään ukkosmyrskyn aikana vanhan saunamme katto tempautui tuulen mukaan. Sama myrsky kaatoi kaikki pihakoivut. Kesti viikkoja, ennen kuin saimme siivottua pihamaat puhtaaksi myrskytuhoista. Syksyllä navetan sisäkatto putosi lahovaurion takia lehmien päälle. Saimme lehmät ehjänä ulos ja veimme ne uudisrakennettuun saunaamme. Lehmät viettivät reilun kuukauden uudessa, kesällä rakennetussa saunassa. Meitä lapsia suututti, kun jouduimme käymään koko syksyn naapurin saunassa. Syyskuu oli keskimääräistä lämpimämpi, samoin koko vuoden keskilämpötila. Lokakuun alussa, tuulisena ja sateisena aamuna saimme radiosta kuulla 15 nuoren hukumisesta Paalasmaalla. Talvi odotteli tuloaan pitkälle syksyyn ja lumi tuli vasta myöhään marraskuun puolivälin jälkeen.

Elimme joulukuun puolivälin jälkeistä aikaa vuonna 1959. Eräänä aamuna heräsin kylmään. Minua paleli ja nostin lattialle pudonneen peitteen päälleni. Kuulin tuvasta hellapuiden kolinaa. Isäni oli laittamassa puita hellaan. Hetken päästä kuului tuttu tulen kohina hellassa. Painauduin syvemmälle peittojen sisään saadakseni vielä vähän aikaa nukkua. Isäni askareet kuuluivat voimakkaana ja kahvipannun kolina herätti minut unesta. Pian vesikauhalla otettiin saavista vettä pannuun. Hellan ritilät siirrettiin syrjään ja pannu laitettiin hellan päälle. Peiton sisällä oli lämmintä. Lämpö alkoi raukaista. Nukahdin uudelleen. Näin unta kesästä, vaikka unessa ilma tuntui kylmältä. Olin vihreällä nurmikolla

pelaamassa jalkapalloa naapurin poikien kanssa. Unessa juokseminen oli kankeaa. Tuntui kuin jalat olisivat kiinni maassa, en päässyt eteenpäin. Heräsin uudelleen huoneen oven kolahdukseen. Äiti tuli huoneeseen ja katsahti minuun, sanoen: ”Nouskaahan ylös, kahvi on valmiina. Poikien pitää hakea kahvin jälkeen sammalia lehmien alustarpeiksi.”

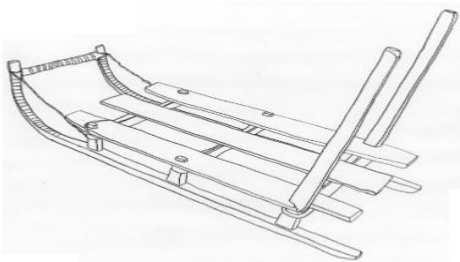
Kettusen perhe kesällä 1959

Nousin ylös sängystä. Puin sarkahousut jalkaan ja villapaidan päälleni. Tyrkin kädelläni sängyssä makaavan veljeni kylkeä. ”Herree jo. Meidän pittää lähtee sammallii hakemaan. Alahan nousta, kahvi on pöyvässä.”

Menin tupaan, istuin pöydän vieressä olevalle penkille. Laitoin villasukat jalkaani. Sukat näyttivät kuluneilta ja niissä oli suuria reikiä. Äiti oli kaatanut kahvit valmiiksi kuppeihin. Otin maitokannua kahdella kädellä kiinni ja kaadoin kahvikuppiin maitoa. Kannu heilahti kuppia kohden ja maitoa valui kahvikupin yli pöydälle. Siirsin kahvikupin syrjään ja ryystin yli menneen maidon suuhuni. Otin epämääräisen muotoisen ruisleivän käteeni, sivelin leivän päälle voita. Muistin samalla eilisen illan, jolloin olin kirnunnut maitoa. Äiti oli noukkinut vainokareet maidon päältä puukiuluun. Meillä tehtiin maidosta omaan

käyttöön voi. Velipoika tuli kahvipöytään uni-
sen näköisenä. Hän oli muutamaa vuotta
vanhempi ja joi kahvin mustana. Hellassa
oleva tuli lämmitti viileää tupaa. Menin läm-
mittelemään hellan viereen. Nostin kädet
hellanluukun eteen ja lämmittelin käsiä.

Porstuasta alkoi kuulua askelten narinaa.
Isä saapui ulko-ovesta sisään, kantaen sylissä
hellapuita. Siirryin syrjään hellan edestä. Hän
pudotti puut hellan eteen. Samalla isä sanoi
meille: ”Tänään saatte käydä hakemassa kak-
si kelkkakuormaa sammalia suolta. Samma-
leet ovat loppuneet navetasta. Niiden jälkeen
luotte lehmälannat navetasta ja sahaatte
loppupäivän liiterin takana olevasta pinosta
polttopuita. Lähden kylälle töihin ja tulen
vasta illalla takaisin.” Isä laittoi ovensuussa
olevaan reppuun Airam -nimisen termospul-
lon, votkapullon, jossa oli maitoa sekä voipa-
periin käärityn eväspaketin. Uunin päältä hän
otti kuivat rukkaset käteen ja lähti ulos. Me-
nin katsomaan tuvan ikkunasta isän lähtöä.
Ikkunan alareuna oli jäässä. Nousin jakkaralle
ja katsoin ulos. Ulkona oli vielä hämärää ja
siellä tuiskutti lunta. Isä oli menossa jo naa-
purin mäen päällä. Hän hiihti metsien kautta
suoraan kirkonkylälle.

Kelkka

Hyppäsin alas tuoilta ja menin hellan vie-
reen jatkamaan lämmittelemistä. Ulkona ole-
va hämärä vaihtui hitaasti harmaaksi päiväk-
si. Velipoika komensi minua pukeutumaan.
Hänellä oli jo ulkovaatteet. Vedin risaisen
toppatakin päälleni. Uunin päältä otin villapi-
pon ja lapaset. Ulko-oven vieressä laitoin

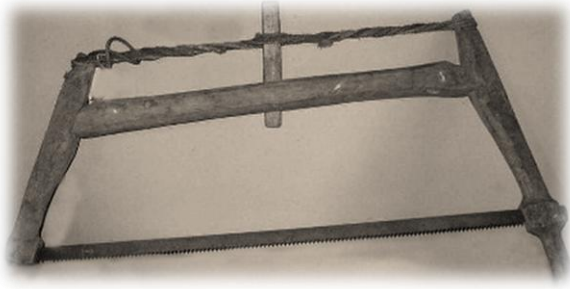
harmaat kuluneet huovat jalkaani. Lähdin
veljeni perässä laahustamaan ulos.

Kylmä tuuli iski ulko-ovella vasten kasvoja.
Lumi hiutaleet sokaisivat hetkeksi silmäni.
Kävelimme navetan pihaan. Seinän vieressä
oli kelkka, jonka edessä olevaan vetonaruun
tarttui velipoika. Tartuin kelkan takapäässä
olevaan työntökahvaan ja lähdimme retuut-
tamaan kelkkaa lumista tienpohjaa pitkin.
Mäen päällä lepäsimme vähän aikaa ja jat-
koimme hidasta vauhtia eteenpäin. Ohitim-
me naapurin talon ja laskeuduimme pellolle,
jossa oli lunta polviin saakka. Kelkan vetämi-
nen paksussa lumessa oli hidasta ja raskasta.
Lumituisku yltyi ja sade iski kasvoihin pistä-
västi.

Saimme lopulta kelkan suolle, jossa oli
sammalseipäitä useassa rivissä. Aloitimme
sammalien repimisen seipäiltä alas ja raa-
hasimme sammaleet kelkkaan. Kun kelkka oli
täynnä, sidoimme sammaleet kiinni naruilla.
Lähdimme vetämään raskasta kelkkaa takaisin
tulojälkiä pitkin. Lepäsimme useaan kertaan
paluumatkan aikana. Saavuimme pitkän
aherruksen jälkeen takaisin navetan luokse.
Purimme sammalkuorman heinähuoneeseen
ja palasimme hakemaan toista kuormaa. Toi-
nen kerta tuntui jo helpommalta, olihan meil-
lä valmis kelkkaura. Tuuli oli tuiskuttanut
kelkkauralle lunta.

Purimme toisen kuorman heinähuonee-
seen ja työnnyimme lämpimään ja kosteaan
navettaan sisälle. Lehmät söivät heiniä par-
sissa ja navetan perällä ollut vasikka önähteli
sisään tulijoille. Sovimme veljen kanssa lan-
nanluonnin työnjaosta. Velipoika viskeli van-
hempana lannat paskaluukusta pihalle ja mi-
nä nuorempana työntelin puukolalla lannat
lantakourusta luukun eteen. Lopulta saimme
lannat pihalle ja levitimme lehmien alle
sammaleita. Päätimme käydä sisällä syömäs-

sä jotakin, ennen kuin jatkamme puiden tekoa liiterin takana. Laahustin sisälle ja laitoin mätät lapaset kuivamaan hellan eteen. Sisällä meitä odotti aamupuuro. Syönnin jälkeen tuvan lämpö alkoi raukaista. Teki mieli heittäytyä sänkyyn nukkumaan.

Pokasaha

Hetken levätyämme lähdimme jatkamaan päivän töitämme rankakasalle. Otimme liiterin seinältä pokasahan, nostimme puunranگان sahapukkiin ja sahasimme vuorotellen. Minä sahasin ohuimmat riut ja veljeni vanhemman etuoikeudella paksummat puut. Puiden sahaaminen oli kovaa puuhaa. Puiden pinnalle oli kertynyt ohut jääkerros joka vaikeutti puun pysymistä sahapukin päällä. Saimme kuitenkin sahattua muutamia kymmeniä riukuja polttopuiksi. Veljeni pilkkoi kirveellä puita.

Minusta työ näytti helpolta ja pyysin, että minäkin saisin kokeilla pilkkomista. Kirves tuntui raskaalta ja suurin osa iskuista meni ohi. Sain kuitenkin osumaan muutamaa kalikkaan. Halusin näyttää veljelleni, miten hyvin osaan pilkkoa. Nostin kirveen ylös ja iskin pyöreään kalikkaan. Terä pyörähti puusta vauhdikkaasti vasemmalle ja tunsin vasemmassa polvessa voimakkaan iskun. Kipu tuli samassa hetkessä ja huomasin lahkeesta valuvan punaista verta. Aloin itkeä ja valittaa. Veljeni säikähti ja alkoi raahata minua tuvaan.

Äitini kyseli mikä meille on tapahtunut. Sopersin, että kirves osui jalkaan. Laskin hou-

suni alas, alusvaatteet polven kohdalta ja siitä alaspäin olivat veressä. Poistettuamme alushousut jalasta, havaitsimme kirveen terän kokoisen haavan polven yläpuolella. Äitini laittoi haavan päälle pyyhkeen, sitoen sen tiukasti polven ympärille. Pyyhkeen päälle laitettiin vielä vanha vyö kiristysiteeksi. Lönnkäsini kipeällä jalalla kamarissa olevaan sänkyyn ja nukahdin omaan itkuuni.

Illalla heräsin jalassa tuntuvaan kipuun. Päivä oli vaihtunut hämäräksi illaksi. Tilley suhisi tuvan katossa antaen valjua valoa tuvaan. Kamarissa paloi pöydällä himmeästi kaksi öljylamppua. Meillä ei ollut sähkövaloja.

Öljylamppu ja Tilley

Vanhemmat lapset olivat tulleet koulusta kotiin. He melusivat keittiön pöydän ääressä. Äiti oli mennyt navettaan hoitamaan iltalypsä. Ilta saapui ja isä palasi rakennustyömaalta kotiin. Kuultuaan minun vahingosta hän sanoi ”Enkö minä kieltänyt sinua tarttumasta kirveeseen. Minä olisin pilkkonut puut viikonloppuna”. Ilta kului vanhempien sisarusten lukuläksyjä kuunnellen ja katsellessa heidän kotitehtävien tekemistä.

Oli kulunut viikko tapaturmasta ja pystyin jo liikkumaan hyvin molemmilla jaloilla. Oli kirkas aatonaaton aamu. Ulkona oli pakkasta reilut 20 astetta, aurinko paistoi kirkkaasti. Olimme lähdössä kuusenhakureissulle metsään. Kirves ja saha laitettiin kelkkaan, isä veti

kelkkaa. Me lapset juoksimme kelkan perässä meluten ja toisiamme tyrkkien. Edellisen viikon aikana oli metsään satanut paljon lunta, saimme kahlata haarojamme myöten lumessa.

Pian löysimme sopivan kuusen, joka kaadettiin ja nostettiin kelkkaan. Kotiin palattuumme isä naulasi kuusen kuusenjalkaan ja vei sen saunaan sulamaan. Äiti paistoi tuvan uunissa jouluruokia. Kävimme aitan laarissa olevasta lihatiinusta suolattua lihaa uunipais-tia varten. Olimme syksyllä teurastaneet sian ja lehmivasikan. Varastoimme ne suolattuna lihatiinuihin ja laitoimme ne aitan laariin.

Lihatiinu

Päivän aikana siivosimme lattiat ja lämmitimme sauna kuusen sulattamiseksi. Keskipäivällä lähdimme käymään kyläkaupassa. Pihalla hevospuomissa oli muutama hevonen ja kaupan seinää vasten useita mäystinsuksia pystyssä. Kyläkaupassa oli paljon väkeä odottelemassa postiauton tuloa. Jännitys tiivistyi kaupan sisällä postiauton kaartaessa kaupan pihalle. Kauppias kävi hakemassa muutaman miehen kanssa postiautosta suuren määrän paketteja ja raitakankaisessa olevan päiväpostin. Kun kaikki paketit oli saatu sisälle kauppaan, kauppias luetteli kuuluvalla äänellä postinsaajien nimiä. Paketit, lehdet, kortit ja kirjeet siirtyivät useiden käsien kautta vastaanottajalle. Meille tuli kaksi suurta ruskeaa pahvilaatikkoa, muutama kortti ja kirje.

Joensuu – Ilomantsi - Möhkö Postiauto

Raahasimme paketit kelkkaan ja työnsimme kelkan alamäkeen. Vauhti oli kai liian luja, kun kelkka alamäessä kaatui kyljelleen ja paketit lentelivät lumihankeen. Vedimme paketit takaisin kelkkaan ja jatkoimme rauhallisemmalla vauhdilla matkaa. Kotiin saavuttua äiti hätisti meidät lapset kammarin oven taakse ja avasi paketit. Ne oli lähetetty meille Helsingistä ja Jyväskylästä. Paketeissa oli käytettyjä vaatteita, kenkiä, rusinoita, luumuja, karamellia, sokeria ja pieniä joululahjoja lapsille. Äiti ja isä käärivät lahjat pakettiin. Sen jälkeen saimme tulla tupaan etsimään sopivia vaatteita. Pääosa vaatteista olisi ollut sopivia vanhemmille ihmisille.

Päivä kallistui iltaan ja asettauduimme kukin yöpuulle. Meitä oli kolme poikaa samassa laatikkosängyssä. Sängyn pohjalla oli oljilla täytetty patja, johon olimme päivällä vaihtaneet uudet oljet. Sänky tuoksui voimakkaasti tuoreille oljille. Meillä kolmella pojalla oli käytössä vain yksi peitto. Nukuimme kuin sillit purkissa, keskimmaisella oli pääpuoli jalkapuolessa ja usein muiden varpaat suussa. Yöllä sängyn irtoreuna putosi lattialle ja heräsimme sängyn alla. Kömmimme ylös sängystä ja laitoimme sen uudestaan

paikalleen. Pääsimme jatkamaan keskeytynyttä untamme.

Jouluaaton aamuna heräsimme siihen, kun isä kantoi saunassa sulamassa olleen kuusen sisälle. Aamukahvin jälkeen aloitimme kuusen koristelun. Olimme tehneet edellisenä päivänä lumihiutaleita ja tonttuja paperista. Laitoimme ne joulukuuseen. Päivä tuntui tavallista pidemmältä. Väsyneenä aloitimme kinastelun keskenämme. Äidin piti antaa välillä tukkapölyä meille, kun melu ja tappelu yltyivät liian kovaksi. Kuuntelimme päivällä radiosta joululauluja ja Markus-setä muisteli vanhan ajan jouluja yhdessä Niilo Tarvajärven kanssa.

Vihdoin viimein ilta alkoi hämärtää ja menimme yhdessä saunaan. Oli mukava kahlata lumessa saunaan. Saunan jälkeen vaihdoimme kukin puhtaat vaatteet päälle ja pääsimme syömään kauan odotettuja jouluherkkuja. Jouluruokana oli karjalan paistia, kinkkua, porkkana- ja lanttulaatikkoa, suolasilliä. Jälkiruokana oli perinteistä luumukiisseliä. Äiti komensi meidät lapset laulamaan joululauluja, jos vaikka joulupukki saapuisi laulujen aikana kylään. Lauloimme yhdessä mm. No onkos tullut kesä, Koska meillä on joulu, Joulupuu on rakennettu, Hei tonttu-ukot hyppikää, Oi kuusipuu, jne. Sytytimme joulukuusen kynttilät palamaan ja antamaan joulutunnelmaa kotiiimme.

Eteisestä, meillä sitä kutsuttiin porstuaksi, kuului kolinaa. Oveen koputettiin ja pian ovesta astui mustaan pomppaan, nahkasaappaisiin ja karvahattuun pukeutunut joulupukki. Pukin naamari oli rikki. Minusta pukki oli kummallisen ja pelottavan näköinen. Joulupukki kyseli meiltä, oletteko olleet kilttinä? En pystynyt tai en uskaltanut vastata hänelle mitään. Joulupukki kantoi olkapäällä vanhaa

juuttisäkkiä, joka oli täynnä lahjapaketteja. Pukki jakoi joululahjat, sain kolme pakettia.

Kun Joulupukki oli lähtenyt, avasimme lahjapaketit. Minä sain suklaalevyn, uudet villasukat rikkonaisten tilalle, alusvaatekeraston, yhden vihreän, pellistä valmistetun auto, inkkaripäähineen ja muovisen intiaanisotilaan. Illan aikana saimme syödä mahan täyteen täytekakkua, kahvia, hedelmiä ja karamelleja. Uusien leikkikalujen kanssa leikimme myöhään yöhön saakka. Väsyneenä, mutta onnellisina yksi toisensa jälkeen menimme vuoteillemme ja nukahdimme. Lap-suuteni ensimmäinen muistissa säilynyt joulu oli alkanut.

Ilomantsin kirkko 1950-luvulla

Jouluaamuna lähdimme naapurin hevosen reen kyydillä kirkkoon. Kirkon portin vieressä, kiviaidan lähellä oli hevospuomiin sidottuna kymmeniä hevosia. Hevospuomilla hevoset odottelivat isäntiään heinäsäkkien antimia rouskutellen.

Kirkossa menimme istumaan yläparvelle, jossa kylmän ajomatkan jälkeen tuntui lämpimältä. Kirkko päättyi aikanaan ja kotimatalla ajettiin kilpaa toisten kyläläisten kanssa. Paluumatkan seisoin reen jalaksilla. Aamu oli valkenemassa kun saavuimme kotipihaamme. Sää oli lauhtunut, lunta sateli hiljakseen. Joulun aika meni nopeasti. Pian olimme uuden vuosikymmenen kynnyksellä.

Kuvia Kuolismaasta ja matkan varrelta

Ensio Kettunen

Jussi Kettunen ja lapset Kuolismaan Matinvaaralla 1930-luvun alussa

Onni Kettunen kuljettamassa kiviä Luovenjoen sillalle v. 1938

Hukka Pekka Ikonen ja Valtteri Ikonen

Onni Kettunen Ja Mikko Kettunen

Tiernapojat Kuolismaan koululla 1930-luvulla

Kuolismaan sairausmaja v. 1938

Kuolismaan koulu 1930-luvulla

Josua Erosen talo Lehmivaarassa v. 1938

Antti Erosen talo Lehmivaarassa 1938

Savottalaisia Kuolismaan salolla 1930-luvulla

Miikulanvaaran salolla oleva savottakämppä 1930-luvulla

Josva Kettunen Ruotinlammen kämpällä

Toivo Kettunen Läävästö saloilla 1938

Pahkalammin vartio 1930-luvulla

Karhun kaato Kuolismaassa 1930-luvulla

Oinassalmen väliaikainen silta sodan jälkeen

Venäläisten talvisodassa rakentama silta Möhkössä

Ilomantsin kirkko 1930-luvulla

Mistä Karjalan rata jatkuu

Viipurin Sanomat 21.4.1906

Mielestämme voi tähän kysymykseen ja pikaisimmankin silmäyksen luotuaan karttaan vastata, että rata jatkettuna Wärtsilästä Ilo-mantsin kautta parhaiten täyttää tarkoituk-sensa maakunnan palveluksesta.

Kun kuitenkin, erittäinkin Joensuulaisten taholta, puolustetaan Karjalan radan jatkon lähtökohdaksi Joensuuta. Jos rataa jatketaan Joensuusta Nurmekseen, on heti myönnettävä, että se tulisi lyhemmäksi kuin Wärtsilästä lähtien. Mutta oikeastaan onkin tämä sen ainoa etu, jotta sekin itse teosta on vain hetkellinen. Kukaan ei saata kieltää, että jos rata jatketaan Joensuusta, niin haararata Ilo-mantsiin kuitenkin ennemmin tai myöhemmin rakennettava.

Jos taas rata jatketaan Wärtsilästä, niin tulee yhtä aikaa koko tämä laaja maakunnan osa liitetyksi rautatien sitein muuhun isänmaahan ja samalla saatetuksi nykyaikaisesta kulkuneuvosta osalliseksi edistysmahdollisuuksista ja luonnonantimista rikas seutu, joka aina on saanut enemmän kärsiä ajanmu-kaisten kulkuneuvojen puutteesta ja jää yhä vieläkin entiseen avuttomuuteensa, jos Karja-lan rata jatketaan Joensuusta.

Katsotaanpa sitten missä määrin Joensuu-Nurmes radan piiriin tulisi kärsimään, jos rata jatketaan Wärtsilästä. Se on aivan vähäinen. Sillä Pielisjärvelle, Nurmekselle ja osittain Juualle on vielä parempi, että rata liittyy ne seudut suorinta ja lyhintä tietä Ilo-mantsiin ja Wärtsilän kautta maailman markkinoille. Ai-noastaan Kontiolahti ja pieni Enon kunta, joiden halki tulee oivallinen ja kallisarvoinen Pielisjoen kanava ja jotka ovat edellinen 2 ja jälkimmäinen 4 peninkulman päässä Joen-suusta, ja ovat siis maamme kulkuneuvoihin nähden erittäin edullisessa asemassa, hyötyi-sivät enemmän Joensuusta lähtevästä radas-ta. Sen sijaan tulisi Wärtsilän – Ilo-mantsin

kautta kulkeva rata hyödyntämään koko Ilo-mantsin yli 14. 000 asukasta, osaa Tohmajär-ven, Kiihtelysvaaran ja Enon sekä koko Kor-piselän ja Suojärven asujaimistoa. Sitä paitsi tulisi Joensuusta vedettävä rata tulemaan aivan Pielisjoen kanavan vierellä ja olemaan kauttaaltaan rannikkorata, jonka rinnalla ke-säisin kilpailee huokeahintainen laivaliikenne. Selvän selvää pitäisi siis olla, ettei isänmaalla ole varaa parille pikkupaikkakunnalle uhrata kahdenkertaista mukavuutta rinnakkain pal-jon laajempien ja väestörikkaampien paikka-kuntien kustannuksella ja niiden väestön syr-jäyttämisen uhalla.

Vilho Kordelin'in Kangaskauppa
suosittaa uutta, lajirikasta kevätvarastoansa

Miesten puku- ja paltto-kankaita,
joita löytyy nyt entistään suurempi valikoima muodikkaissa malleissa ja väreissä, erittäin huokeihin hintoihin.
HUOM! Kykenevät räättäjät maasenduilla voivat saada näytteitä vapaasti!

Naissten leninkikankaita, hävelypuku-kankaita, pu-serokankaita, sakettikankaita, pumpulihankaita- ja lan-koja, aktunaverhoja, sänkyhuopia, vuori- ja ompelutar-pelta, värillisiä satlineja y. m. iso valikoima tunnettuihin helppoihin hintoihin.

Vilho Kordelinin kangaskaupassa.
Viipurissa.

On niin usein väitetty, että Joensuun rata olisi Pohjois-Karjalan niin tärkeä sekä henki-sen elämän että liikkeen keskus, ettei sitä sopisi syrjäyttää Karjalan rataa jatkettaessa. Tähän saattaa kuitenkin vastata, että sitten kun Sortavalaan ja Nurmekseen on saatu täydelliset, yliopistoon johtavat oppilaitokset, ei Joensuun merkitys henkiseen puoleen nähden ole enää läheskään entisenlainen.

Rautateiden tehtävänä epäilemättä onkin vain mukavuus, vaan ennen kaikkea maan kaikenpuolisen sekä henkisen, että aineelli-sen viljelyksen edistäminen. Tässä suhteessa voittaa Wärtsilän—Ilo-mantsin rata kilpailijan-sa. Sillä juuri kesäisin ei joutaisi voimat tuot-tamattomaan ja kiusalliseen rahdintekoon, mutta kun et ole edes laivaliikennettä, täytyy väestön uhrata aikaansa siihen, eivät maan-

viljelys ja karjanhoito pääse edistymään. Tämän hankaluuden poistaa Joensuun linjan varrella asuvilta jo nyt erittäin vilkas laivaliikenne Joensuusta Nurmekseen.

Tähän asti on avara Ilomantsi jäänyt enemmän kuin lapsipuolen asemaan muun Pohjois-Karjalan kulkuneuvoihin nähden. Jo Karjalan rataa Joensuuhun asti vedettäessä pettivät sen toiveet saada rata siedettäväm-pään läheisyyteen. Jäljestäpäin on sitä yritetty hemmotella ehdottelemalla sinne haararataa. Jotta asia vain viivästyisi, on semmoinen esim. ehdotettu tulevaksi paljon idempää kuin nyt tutkittu linja.

Ken tuntee paikkakunnan oloja tietää, että juuri nykyinen suunta on kuitenkin sopivin, sillä Ilomantsin pääasiallisin asutus on pitäjän länsipuolella. Tutkittu linja kulkee juuri parhaiten asutusten kautta.

Tuntien syrjäisen asemansa on Ilomantsi koettanut voimansa mukaan tehdä uhrauksia rautatiensä hyväksi, jotta se katsoo elinedokseen eikä mukavuuteen. Se on näet tutkittanut ratalinjan itse luvannut 40. 000 ratapölkkyä ilmaiseksi ja samoin ilmaiseksi kaiken viljelemättömän maan radan alle.

On syytä toivoa, että nyt vihdoinkin tämä kipeimmin kulkuneuvojen puutteesta kituva paikkakunta saa toiveensa täytetyksi, semminkin kun sen kautta tuleva rataosa samalla hyödyntää parhaiten Karjalan radan jatkon kattavaa maakuntaa kokonaisuudessaan. Tähän toivon on antanut aihetta nykyisen rautatievaliokunnan enemmistön päätös, jossa kaikkea oikeudenmukaisuutta ja kipeintä kulkuneuvojen tarvetta silmällä pitäen ehdotetaan ensinnä rakennettavaksi rataosa Wärtsilä – Hiiskoski.

Rautatieasiat

Wiipurin Sanomat. 05.06.1906

Joensuu – Viiklan – Nurmeksen rata.

Tämän armeijan esityksessä ehdotetun radan hylkäsi ritari ja aateli, jota vastoin sen pappis-sääty hyväksyi. Porvarisääty hylkäsi rataehdotuksen, mutta päätti samalla anottavaksi, että hallitus ensi valtiopäivillä antaisi esityksen rautatien rakentamisesta Joensuusta tai muusta kohdasta Karjalan radalta Nurmekseen. Talonpoikaissääty hyväksyi rataehdotuksen. Kun asiasta jäi kaksi säätyä kahta vastaan, raukeaa ehdotus.

Wärtsilä – Hiiskosken rata.

Valiokunnan ehdottama Wärtsilä – Hiiskosken radan ovat kaikki säädyt hylänneet.

Elisenvaara – Kurkijokirata.

Kun talonpoikaissääty hylkäsi valiokunnan ehdotuksen Elisenvaaran – Kurkijoen radan rakentamisen, on sanottu rataehdotus kaikissa säädyissä hylätyksi.

Paikkakunnan uutisia

Stava 16.02.1909

Ryyläntien rakennushanke.

Ilomantsin pitäjän Kuolismaan - Liusvaaran kyläläisten valtuuttamina ovat talolliset Kuisma ja Semoi Martiskainen läänin kuvernöörin kautta anoneet että yleisillä valtion varoilla tulisi tutkituksi ja kustannusarvio tehdyksi rakennettavaksi aiotusta kylätiestä Kuolismaan kylästä Mekri ja Liusvaaran kylien kautta tilalle N:ro 6 Mekrijärven kylästä Venäjän rajalla Ilomantsin pitäjää.

Metsämajat asuntoina

Karjalan kävijä 6-7 1909

Retkeillessä Karjalan saloilla kohtaa silloin tällöin metsässä tai salojärven rantamalla pienen metsäsaunan, joka on kuin Kalevalan piilopirtti pikkurainen, kolmen kuusen kulman alla. Se ei ole suuren, suuri eikä ylen korkea. Pituutta on seinillä noin kolme meriä ja korkeutta tuskin puolitoista. Suurista, pyöreistä hongankeloista on se salvottu. Salvos on mitä alkuperäisintä laatua nimeltään koirankaulasalvos. Pölkkyjen päät vuorotellen vain työnnetty toisensa kylkeä vasten ja jotta pölkky paikoillaan pysyisi, on kylkeen vähäsen veistetty hammasta, johon pölkyn viistoksi veistetty pää on sovitettu. Pieni, miltei ryömittävä ovi on nurkassa, uuni siellä ovipielessä, perässä pieni ikkuna, siltana maa, sammalilla ja heinän pehkuilla peitetty. Kalamiehet kalalla ollessaan ja metsämiehet eräretkillään asustavat salvoksessa. Joskus siihen salon matkamieskin yöpyy. Saunan lämmitessä ollaan ulkona, mutta kun saunasta on savu ja kitsku on häipynyt, mennään sisään, pistetään ikkunaan sammaltype ja heittäytyään pehmeälle permannolle loikomaan. Suloinen on siellä loikoa ja nauttia lämpöisestä, varsinkin jos ulkona paukkuu pakkaneen tai roiskii synkän syksyn rankka sade. Unta odotellessa siinä kaskutah i pagistah. Metsämiehet pakinoivat päivän tapahtumista pyyntiretkillään taikka muistelevat entisiä urotöitään. Samoin kalamiehet.

Pieni kämppä Miikulanvaaran saloilla

Näkeepä salolla joskus myös metsämajan, minkä saloa samoilevat metsämiehet tai kalamiehet ovat tilapäiseksi suojakseen laittaneet sadetta, tuulta tai pakkasta vastaan. Tavallisesti on se kuusenkuoresta, koskuksista seipäidenvaraan laitettu. Useimmin tapaa kolmella seinäisiä viistokattoisia majoja, niissä katto ja sivuseinät koskuksista, matala peräseinä parista kolmesta päälletään asetusta pölkystä. Etupuoli on avonainen. Siinä majan edessä pakkasella tulta pitävät. Matalassa majassa ei seisomaan sovi, istumaan vain tai loikomaan.

Metsämajoja Kuolismaan tien varressa.

Joskus näkee koskuksista kyhätyn hauskannäköisen puolipyöreän metsämajan. Siinä majassa on runko taivutetuista toisiinsa kierretyistä vitsoista ja niiden varaan on ladottu kuusenkuoret. Matala ja pieni on tämmöisenkin suojus. Noin metri on majalla korkeutta, parisen metriä leveyttä ja syvyyttä. Mutta mielellään siinäkin tupakan pistää palamaan.

Menneinä vuosisatoina, vainojen aikana monet kylien asukkaat muuttivat pois kotiseudulta tai pakenivat metsämajoihin tai metsäsaunoihin, kauaksi korpeen säilyttääkseen henkensä. Näissä metsämajoissa tai metsäsaunoissa pakolaiset asuivat viikkoja, kuukausia, jopa vuosia. Palasivat sitten rauhallisempina aikoina takaisin kotitorppaansa.

Vaellus erämaassa

Suometar 25.11.1893

Olin matkalla Pamilon koskelle, joka on Ilo-mantsin saloilla. Koitajoki siinä pusertuu ahtaaseen kallioporttiin, ja tukkimiehet sanovat kallioiden tärisevän veden voimasta. Soutajani veteli harvalleen, vene viilsi Pielisjoen sileitä suvannolta, ja takanamme vähenivät siniksi nyppylöiksi Enon vaarat. Tulin suoraa päätä pääkaupungista, ja korvissani vielä soi matkan tohina ... Oli niin viehättävää päistä erilleen ylenpalttisesta elämästä autioon luontoon, jossa yksinäinen, rannalta nouseva savukin herättää uteliaisuutta. Mutta samalla mieli kävi melkein surulliseksi, kun leveän veden molemmin puolin näkyi ainoastaan soitten ja kankaitten reunoja.

Koidan viimeisen kosken alle jätimme veneemme, ja siitä alkoi Pamilolle jalkamatka. Selvä polku vei pitkin aholoita ja kuivia kankaita; hauska oli pitkistä ajoista jälleen astua saloa, jolle mielen runollisen puoli huomautta avautuu. Kun on tottunut olemaan alituisessa liikkeessä ja hommassa, joka niin monelle taholle jakaa huolen, niin on sielulle nautinto päästä sydänmaahan, jossa hetkeksi katkeavat kaikki siteet ulkomaailman kanssa. Ihminen on sota, ja nämä ovat kuin lepohetkiä, jolloin taistelussa hajaantuneet joukot palaavat levolle yhteiseen leiriin. Voimat painuvat uneen, ja mielikuvituksen kultasiipiset perhoset pääsevät vapaasti leijailemaan.

Toisinaan polku nousi vaaralle, josta oli avara näköala. Etäisyys sekaantui rintamailta liikkuvaan kaskisavuun, ja erämaista kiilsi yksinäisiä lampia kuin peilejä. Poikkesimme välillä taloon, joka oli tuommoisen vaaran niskassa, ja painuimme siitä yhä autiomille saloille. Polku huononi ja sukelsi märkiin soihin. Vihdoin yhdytimme Koitajoen yksinäisen mökin kohdalla. Olen mielessäni napissut suomalaista talonpoikaa vastaan siitä, että häneltä kokonaan on kadonnut rakkaus metsään ja se runollinen käsitys metsän kauneu-

desta, joka huokuu vanhoista runoista. Nykyajan maanraataja, joka kuokkii irti kantoja, repii maasta juuria ja vääntää kiviä, katselee metsää melkein karamolla. Kaikki säälin tunne sitä kohtaan on kadonnut. Kartanoltaan hävittää hän metsän niin kauaksi kuin suinkin, jättäen korkeintaan muutamia koivuja pihaansa kaunistukseksi eikä aina sitäkään.

Tämä viha metsää kohtaan on minulle ollut käsittämätön. Mutta kun laajemmatta olen kulkenut asumattomia saloja, on se alkanut selvitä. Ajatellessani tuota mökkiä Koidan rannalla, tuntuu minusta ikäänkuin salo olisi tahtonut tukehuttaa senkin heikon viljelyksen, joka tässä oli pantu alulle. Vuosikymmeniä oli se estänyt sitä laajenemasta, Mökin seinät olivat ennättäneet harmaantua, nurkat lahota ja painua kokoon, eikä peltoa vaan ollut syntynyt enempää, kuin nuo pari tilkkua korven kainalossa, jossa ohuen sammalen alla oli kolea louhikko. Jokaisen noron halla kykeni viemään siitä kaikki maata myöten. Salo hallitsi kuin orjaa.

Kun menee täältä kylän aukeamalle, min henkäisee viljelys lämpimästi vastaan.

Ennen muinoin oli metsä aarreaitta, jonka moninainen riista haki olopaikkansa omanluonteensa mukaan. Hongikkokankailla, näreikössä, tiheissä viidakoissa, soiden kiepeillä ja juhlallisissa kuusikoissa, kussakin oli omat eläjänsä, joita metsämies anoi Tapiolaa haltijoilta pukemalla sanoiksi runollisimman käsityksensä metsän kauneudesta. Nyt salo ei sääli ihmistä, eikä ihminen saloa. Salo hävittää vainiot halloillaan, ja ihminen vie salolta armotta kaikki, minkä hän voi hyödykseen myydä. Istuimme kivelle odottamaan, kunnes mökin isäntä valmistautui veneellä saattamaan. Hän oli noin kuudenkymmenen ikäinen, vähäinen ukko, joka eleli "yksinään vainonsa kanssa. Lienee mökissä ollut kolmaskin eläjä, sillä meidän siinä pakinoidessamme ilmestyi oveen pitkän, alusvaatteisiin puetun miehen tuhkaharmaa hahmo. Hän oli var-

maan sairastanut ankarasti, sillä oli niin kuin kuolema olisi painanut naamarinsa noille kasvoille. Mies nojasi ovipieleen pysyäkseen pystyssä, ei puhunut mitään, katsoi "vaan pitkään. Se vaikutti niin tuskallisesti, että hiki nousi otsalleni...

Kiiruhdin rantaan. Ukko tupansa katolta kopeloi kirvestä, työnsi veneen vesille ja alkoi soutaa rantoja pitkin Pamilolle. Koitajoki alkaa Anuksen rajoilta ja kulkee sieltä kaareksa koko Ilomantsin halki. Järviä on sillä veronmaksajina verraten vähän, mutta sitä enemmän laajoja soita. Niiltä se imee paljon vetensä, jota koski on kylliksi ankarimman voiman ilmaamiseksi. Saatuaan matkaan Koitereen vedet, alkaa viita pitkän mäenlaskunsa Rukavettä kohti, tien monitta koskista on kovin Pamilo.

Se on vähennetty Imatra. Vesi pusertuu kauniisti muovailtujen kallioiden väliin, rajut laineet kiitävät alaspäin kapeata solaa ja mukeltavat kujan päässä sekavin hurjaan bakka-naaliin. Pamilossa oli ennen kaksi haaraa. Toisen haaran ovat tukkimiehet salvanneet, koska saaren nenä pakkasi kokoomaan pölkyt kasoihin, ruuhkiin, jotka välistä tukkivat koko kosken ja paisuttivat yläpuolella veden niin korkealle, että pölkyt karkasivat metsään. Toisen väylän sulkemisen kautta on pääväylä vaan saanut runsaammin vettä. Veneellä on sitä mahdoton laskea, aallot kun lyövät suoraan kallioita vastaan.

Viivysin koskella jonkun ajan ja katselin vedon kyytiä. Mutta suurempi nautinto oli nousta vuoren kupeeseen, jonne ei koskea enää näkynyt, ja kuunnella sen kohinaa. Koko salo vaiken. Laihat, pienet vuorimännynyt seisovat vieressäni totisina kuin hyvät lapset kirkossa; erämaan petäjät, joiden harmaita latvoja kohosi yksivakaisesta kuusikosta, ja syväyksenäisyys synnyttivät mielessä vakavaa hartautta ja surua. Sydämeen kuvastui kuin peiliin mitä oli ympärillä. Koski vaan kohisi ja

kohisi, ja kohina oli kuin ikuista suruvirttä jonkun vainajan muistoksi.

Paluumatkalla kertoi mökin ukko olleensa kymmenkunnan vuotta kuurona, kunnes ääni kerran alkoi uudelleen kuulua kuin päivän sarastus. Hänessä miellytti olemisen nöyryys ja luontainen hienous. Vaikka onni kaikin puoli oli kohdellut häntä niin niukasti, niin ei hän siitä sanallakaan valittanut.

Ukko souti meitä vielä jonkun matkaa mökkinsä sivuitse, jotta jalkamatkamme lyhenisi. Rantaan laskettuamme tuli hän saattamaan ahon syrjään osoittaakseen oikealle polulle, ja erotessamme annoin hänelle pari markkaa vaivan palkkaa. Näet nyt, kuinka Jumala sinua auttoi, virkkoi soutajani. «Kun teillä oli hätä suurin, niin lähetti hän tämän vieraan herran. Tuolla rahalla te saatte jauhoja kymmenisen kiloa ja pääsette jälleen jonkun ajan elämään. Hämmästyin äkkiä ja kukistuin alas tunnelmistani. Kun ukko itkien lausui siunauksensa, niin olin syvästi liikuttu ja samalla häpesin. Saattoiko min pieni lahja — lahjaa siinä kyllä oli toinen puoli, sen tiesin — antaa aihetta noin suureen kiittolisuuteen?»

Kun olimme taipaleella, niin kysyin soutajalta, oliko heillä todella ollut puutetta. Sain vastaukseksi, ettei heillä eilisäamusta ollut mitään syötävää. Ukko oli käynyt kirkolla. Siellä ei ollut hätävaroja, eikä niin huonolle eläjälle uskaltanut kauppias lainaksi antaa. Mietin kääntyä takaisin antaakseni heille enemmän apua, ja kadun, etten niin tehnyt. Vaan jaloilla jo oli suuntansa, joka oli varmempi kuin epäröivä mieli. Puolustuksekseni, mainitsen vaan, että kirkolta heille toimitin apua, mutta minkä vuoksi hän oli lähtenyt asumaan näin kamalaan korpeen? Kunpa noin huonovointiselle parempiakaan maita uskoisi, arveli Enon mies tynnosti.